NCERT Solutions for Class 9 Sanskrit Shemushi Chapter 7 प्रत्यभिज्ञानम्

अभ्यासः

प्रश्न 1.
अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषय लिखत –

(क) भटः कस्य ग्रहणम् अकरोत्?
उत्तर:
भटः अभिमन्यो ग्रहणं तरोत।

(ख)अभिमन्युः कथं गृहीतः आसीत्?
उत्तर:
अभिमन्युः अशस्त्रेण भीमेन बाहुभ्या गृहीतः आसीत्।

(ग) भीमसेनेन बृहन्नलया च पृष्टः अभिमन्युःकिमर्थम् उत्तर न दाति?
उत्तर:
एव वाक्य शौण्डीर्यम्। किमर्थ तेन पदातिना गृहीतः।

(घ) अभिमन्युः स्वग्रहणे किमर्थम् वञ्चितः इव अनुभवति?
उत्तर:
यतः भीमं निश्शस्त्र अवलोक्य सः प्रहारं नाकरोत् अतः सः ग्रहणं आगतः वञ्चित इव अनुभवति।

(ङ) कस्मात् कारणात् अभिमन्युः गोग्रहणं सुखांत मन्यते?
उत्तर:
यतः गोग्रहणकारणाज्जाते युद्धे सः बन्दी भूतः विराटनगरे च पितृत् पश्यति।

प्रश्न 2.
अधोलिखितवाक्येषु प्रकटितभावं चिनुत –

(क) भोः को न खल्वेषः? येन भुजैकनियन्त्रितो बलाधिकेनापि न पीडितः अस्मि। (विस्मयः, भयम, जिज्ञासा)
उत्तर:
विस्मयः।

(ख) कथं कथं! अभिमन्यु माहम्। (आत्मप्रशंसा, स्वाभिमानः, दैन्यम)
उत्तर:
स्वाभिमानः।

(ग) कथं मां पितृवदाक्रम्य स्त्रीगतां कथां पृच्छसे? (लज्जा, क्रोधः, शौर्यम्, उत्साहः)
उत्तर:
क्रोधः।

(घ) धनुस्तु दुर्बलैः एव गृह्यते मम तु भुजौ एव प्रहरणम्(अन्धविश्वासः, शौर्यम्, उत्साहः)
उत्तर:
उत्साहः

(ङ) बाहुभ्यामह्रत भीमः बाहुभ्यामेव नेष्यत। (आत्मविश्वासः, निराशा, वाक्यसंयमः)
उत्तर:
आत्मविश्वासः।

(च) दिष्ट्या गोग्रहणं स्वन्तं पितरो येन दर्शिताः। (क्षमा, हर्षः, धैर्यम्)
उत्तर:
हर्षः।

प्रश्न 3.
यथास्थानं रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत –

(क) खलु + एषः = ...
(ख) बल + ... + अपि = बलाधिकेनापि
(ग) अवभाति + ... = विभात्युमावेषम्
(घ) .... + एनम् = वाचालयानम्
(ङ) रुष्यति + एप = रुष्यत्येष
(च) त्वमेव + एनम् = ...
(छ) यातु + ... = यात्विति
(ज) .... + इति = धनञ्जयायेति
उत्तर:
(क) खलु + एषः = खल्वेषः
(ख)बल + अधिकेन + अपि = बलाधिकेनापि
(ग) अवभाति + उमावेषम् = विभात्युमावेषम्
(घ) वाचालयतु + एनम् = वाचालयत्वेनम्
(ङ) रुष्यति + एप = रुष्यत्येष
(च) त्वमेव + एनम् = त्वमैवैनम्
(छ) यातु + इति = यात्विति
(ज) धनञ्जयाय + इति = धनञ्जयायेति

प्रश्न 4.
अधोलिखितानि वचनानि कः के प्रति कथयति
यथा – कः – कं प्रति
आर्य, अभिषाणकौतूहल मेंमहत् – बृहन्नला – भीमसेनम्

(क) कथमिदानों सावज्ञमिव मा हस्यते .... – ....
(ख) अशस्त्रेणेत्यभिधीयताम् .... – ....
(ग) पूज्यतमस्य क्रियतां पूजा .... – ....
(घ) पुत्र! कोऽयं मध्यमो नाम .... – ....
(ङ) शातं पापम्! धनुस्तु दुर्बलैः एव गाते .... – ....
उत्तर:
(क) कथमिदानी सावमिव मा हस्यते – अभिमन्युः – भीमसेनम्
(ख) अशस्त्रेणेत्यभिधीयताम् – अभिमन्युः – भीमार्जनौ
(ग) पूज्यतमस्य क्रियतां पूजा – उत्तरः – राजानाम्
(घ) पुत्र! कोऽयं मध्यमो नाम – राजा – अभिमन्युम्
(ङ) शातं पापम्! धनुस्तु दुर्बलेः एव गाते – भीमसेनः – अभिमन्युम्

प्रश्न 5.
अधोलिखितानि स्थूलानि सर्वनामपदानि कस्मै प्रयुक्तानि

(क) बचालयतु एनम् आर्यः ।
उत्तर:
अभिमन्येवा

(ख) किमर्थ तेन पदातिना गृहीतः ।
उत्तर:
भीमसेनाय ।

(ग) कथं न माम् अभिवादयसि ।
उत्तर:
राज्ञे ।

(घ) मम तु भुजौ एव प्रहरणम् ।
उत्तर:
भीमसेनाय ।

(ङ) अपूर्व इव ते हर्षों ब्रूहि केन विसितमः?
उत्तर:
भटाय ।

प्रश्न 6.
श्लोकानाम् अपूर्णः अन्वयः अधोदत्तः । पाठमाधृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत –

(क) पार्थ पितरम् मातुलं. .... च उदिश्य कृतास्त्रस्य तरुणस्य .... युक्तः ।
(ख)कण्ठश्लिष्टेन .... जरासन्धं योकत्रयित्वा तत् असह्य .... कृत्वा (भीमेन) कृष्ण: अतदर्हतां नीतः ।
(ग) रुध्यता .... रमे । ते क्षेपेण न रुष्यामि, कि . ... अहं नापराद्धः, कथं (भवान्) तिष्ठति, यात इति ।
(घ) पादयोः निग्रहोचितः समुदाचारः .... बाहुभ्याम् आहृतम् (माम्) .... बाहुभ्याम् एव नेष्यति ।
उत्तर:
(क) पार्थ पितरम् मातुलं जनार्दनं च उद्दिश्य कृतास्त्रस्य तरुणस्य युद्धपराजयः युक्तः ।
(ख)कण्ठश्लिष्टेन बाहुना जरासन्धं योक्त्रयित्वा तत् असह्य कर्म कृत्वा (भीमेन) कृष्णः अतदर्हतां नीतः ।
(ग) रुध्यता भवता रमे । ते क्षेपेण न रुष्यामि, कि उक्त्वा अहं नापराद्धः, कथं (भवान्) तिष्ठति, यातु इति!
(घ) पादयोः निग्रहोचितः समुदाचारः क्रियताम् । बाहुभ्याम् आहतम् (माम्) बाहुभ्यामेव बाहुभ्याम् एव नेष्यति ।

प्रश्न 7.
(क) अधोलिखितेभ्यः पवेभ्यः उपसर्गान् विचित्य लिखत –

उत्तर:

प्रश्न 7.
(ख) उदाहरणमनुसृत्य कोष्ठकदत्तपदेषु पञ्चमीविभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरजत –
यथा – श्मशनाद् धनुरादाय अर्जुनः आगतः । (श्मशान)

1. पठान् पठित्वा सः .... आगतः । (विद्यालय)

2. .... पत्राणि पतन्ति। (वृक्ष)
3. गङ्गा .... निर्गच्छति। (हिमालय)
4. क्षमा .... फलानि आनयति। (आपणम्)
5. .... बुद्धिनाशो भवति। (स्मृतिनाश)

उत्तर:

1. पठान् पठित्वा सः विद्यालय आगतः।
2. वृक्षात् पत्राणि पतन्ति।
3. गङ्गा हिमालयात् निर्गच्छति।
4. क्षमा आपणात् फलानि आनयति।
5. स्मृतिनाशद् बुद्धिनाशो भवति।

	प्रदानि		उपसर्गः
यथा–	आसाद्य		आ
(i)	अवतारितः	–	....
(ii)	विभाति	–	....
(iii)	अभिभाषय	–	....
(iv)	उद्भूताः	–	....
(v)	तिरस्क्रियते	–	....
(vi)	प्रहरन्ति	–	....
(vii)	उपसर्पतु	–	....
(viii)	परिरक्षिताः	–	....
(ix)	प्रणमति	–	....

(i)	अवतारितः	–	अव
(ii)	विभाति	–	वि
(iii)	अभिभाषय	–	अभि
(iv)	उद्भूताः	–	उत्
(v)	तिरस्क्रियते	–	तिरम्
(vi)	प्रहरन्ति	–	प्र
(vii)	उपसर्पतु	–	उप
(viii)	परिरक्षिताः	–	परि
(ix)	प्रणमति	–	प्र